

До основних принципів інтерактивного навчання відносять:

- принцип діалогічної взаємодії,
- принцип кооперації й співробітництва,
- принцип активно-рольової (ігрової) і тренінгової організації навчання.

У статті обґрунтовано переваги використання ігрового навчання у професійній підготовці фахівців економічного напрямку. Використання активних методів навчально-пізнавальної діяльності вбудованих в інтерактивні технології навчання дозволить підвищити якість підготовки студентів, сформуванню нової генерації фахівців, які покликані ефективно провести модернізацію сучасної моделі національної економіки.

Ключові слова: інтерактивне навчання; інтерактивні технології; фахова підготовка; фахівець економічного напрямку.

Рецензенти

С. О. Сисоєва – д. п. н, проф., чл.-кор. НАПН України
Н. А. Побірченко – д. психол. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 11.11.15

Прийнято до друку 26.11.15

УДК 783:378.147(477)

А. М. Кифенко

ORCID ID 0000-0001-7996-1768

УКРАЇНСЬКА ДУХОВНА МУЗИКА В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто українську духовну хорову музику як потужний інструмент регуляції гуманістично-ціннісних відносин учасників хорового колективу та їх духовно-моральних якостей. Висвітлено значення української духовної хорової музики в репертуарі навчального колективу. Визначено сутність духовної хорової музики, схарактеризовано вагомість впливу духовного співу на формування особистості. Сучасні мистецтвознавці Н. О. Герасимова-Персидська, І. Ф. Ляшенко, П. І. Сікур, С. І. Уланова, М. С. Юрченко доводять, що духовна музика виступає одним з основних компонентів художньої культури і фіксує в собі характерні риси об'єктивної змісту її світоглядницьких основ. Вона як вид мистецтва опосередковує в собі загальнокультурну домінуючу суспільства, розкриває всі прояви його духовного життя, інтелектуальний та соціально-психологічний потенціал. Розглянуто релігійні хорові твори українських композиторів з точки зору дидактики та моралі, які складають невід'ємну частину репертуару навчального хорового колективу.

Ключові слова: духовна хорова музика; особистість; репертуар; хоровий колектив.

Вступ. Зміни, які відбуваються в сучасному соціально-політичному та культурному житті України, викликають актуалізацію такого пласту музичної культури як духовна хорова спадщина. Це дає новий імпульс для розвитку даного виду хорового мистецтва, що є не тільки частиною національної духовної культури України, а й потужним інструментом регуляції гуманістично-ціннісних відносин людини з дійсністю, чинником формування духовних потреб суспільства. Упродовж ХХ століття українська духовна музика була важливим чинником виховання молоді, яким й залишається в ХХІ ст. Хоровий церковний спів як провідна форма духовної музики в Україні стає справжньою школою естетичного, морального і громадянського виховання всіх соціальних верств населення (Валиахметова А., 2011, с.35). Комплексний виховний вплив духовних піснеспівів обґрунтовували відомі вчені кінця ХІХ – початку ХХ століття: Е. Ганслик – представник австрійської естетики та музичної критики, автор відомої праці «Про музично прекрасне», К. Ейгес –

композитор і педагог, досліджував музичну естетику та філософію музики (відомі роботи – «Основні питання музичної естетики», «Нариси з філософії музики» та ін). Нині, за часів незалежності України, значно активізувалася потреба духовного та естетичного виховання особистості, збільшився процес вивчення духовної музики та її використання у загальноестетичному й морально-етичному вихованні молоді. О. Олексюк, духовний потенціал особистості окреслює як «пріоритетний вектор руху музично-педагогічної освіти ХХІ ст.» (Олексюк О., 2013, с. 45).

Метою статті є розкриття значення української духовної хорової музики в репертуарі навчального хорового колективу. Реалізація мети потребує вирішення таких завдань: визначити сутність поняття «духовна хорова музика»; розкрити значення впливу духовного співу на формування особистості; розглянути релігійні хорові твори українських композиторів з точки зору дидактики та моралі.

Значення української духовної музики в репертуарі навчального хорового колективу.

Поряд із корифеями вітчизняного та зарубіжного музикознавства, які вивчали раніше й нині досліджують окремі аспекти розвитку духовної музики різних часів (М. Бражніков, І. Вознесенський, Н. Герасимова-Персидська, Ю. Келдиш, М. Успенський, Л. Корній, Л. Московчук), до вивчення можливостей використання духовних творів у вихованні молоді залучаються представники музичної педагогіки. За останній час значно зросла кількість наукових розвідок у цьому напрямі. Так, окремі питання історії духовної музики розкрито в роботах Л. Московчук, С. Осадчої, А. Ткаченко, О. Торби, С. Уланової. Над вивченням впливів духовних творів на розвиток освіти і мистецтва працюють М. Маріо, Л. Остапенко, Л. Радковської.

Сучасна музична педагогіка успадкувала і творчо розвинула на новій соціально-естетичній основі реалістичні традиції української музичної культури. Музична педагогіка зорієнтована на вирішення низки важливих питань стосовно професійної підготовки фахівців різних мистецьких напрямків, пов'язаних із художньою творчістю, інтерпретацією мистецьких творів, репрезентацією творів перед слухачами. У своїх дослідженнях О. Олексюк вказує на те, що зміст сучасної музичної освіти зорієнтований на виховання педагогічно виправданої системи музичних знань, навичок та умінь, яка виступає в єдності з досвідом музично-творчої діяльності (Олексюк О., 2013, с.86). Тому у змісті навчального матеріалу хорового колективу реалізується одна з найважливіших і обов'язкових умов будь-якого навчального процесу – взаємозв'язок теорії і практики.

В умовах духовної кризи, яка склалася на сьогодні, не всі світські музичні твори виховують і етично повноцінними. Багато з них негативно впливають на почуття, після їх прослуховування нерідко залишається порожнеча, пригніченість, навіть агресивність, що останнім часом спостерігається в молоді, яка слухає музичні твори невисокого ґатунку. Тому зростає інтерес до духовного музичного мистецтва, яке починає усвідомлюватися як невід'ємна складова змісту освіти та виховання молоді, хоч і займає незначне місце в навчальних планах та програмах вищих мистецьких навчальних закладів. Проте виховний потенціал духовної хорової музики залишається не реалізованим. Педагогічний аспект, висока естетизація та громадянськість духовної хорової музики, основні надбання християнської етики піснеспівів залишаються поза увагою.

Високий професійний рівень хорового виконавства, на що вказують науковці (А. Авдієвський, Л. Думбляускайте, М. Єгорова, Г. Єржемський, Л. Остапенко, А. Козир, Б. Смірнов, Т. Стратан, Г. Струве, Л. Ятлота ін.), можливий за низки умов,

серед яких особливо значущою є духовна хорова музика.

Сучасні мистецтвознавці Н. О. Герасимова-Персидська, І. Ф. Ляшенко, П. І. Сікур, С. І. Уланова, М. С. Юрченко доводять, що духовна музика виступає одним з основних компонентів художньої культури і фіксує в собі характерні риси об'єктивації змісту її світоглядницьких основ (Сікур П., 2012, с. 63). Вона як вид мистецтва опосередковує в собі загальнокультурну доміную суспільства, розкриває всі прояви його духовного життя, інтелектуальний та соціально-психологічний потенціал.

На думку А. Валиахметової, «хорове мистецтво як форма духовної культури є специфічним видом художньої діяльності» людини, що має загальну форму в культурі, її першим загальним визначенням» (Валиахметова А., 2011, с. 376).

Основою хорового мистецтва як виду художньої культури є колективна творча діяльність. До ідей музично-естетичного виховання засобами хорового мистецтва зверталися ще античні філософи, музиканти та соціальні реформатори з античних часів. Розуміючи важливість хорового співу, який, за словами Платона Афіського (427–347 рр. до н. е), «є божественне й небесне заняття, що зміцнює все добре й благородне в людині» давні греки вважали його одним з елементів освіти (Московчук Л., с. 45).

Позитивність впливу духовного співу на людей підтверджується християнськими письменниками і вчителями Церкви. Так, св. Іоанн Златоуст підмічає, що влада церковного співу над душею є настільки великою, що людина може відмовитися від їжі, питва та сну. Василій Кесарійський (Великий) вбачав у мистецтві дивовижну силу, здатну примиряти, об'єднувати людей через хоровий спів. На думку М. Маріо, духовний піснеспів як «мова серця» – формує естетичні почуття й художні смаки, а біблійний текст, як «мова розуму», – моральні принципи людини, її громадянськість, потреби творити добро (Маріо М., 2000, с. 6). Оскільки духовна музика завжди супроводжувала церковні обряди, формуючи колективну релігійну свідомість, прилучення до неї молоді стало неминучим. На що в своїх дослідженнях вказує О.Олексюк (Олексюк О., 2013, с. 39).

Духовна музика має свою естетику, теорію, виконавські та композиторські традиції. У вітчизняній системі музичної освіти вагоме місце займають культурні традиції української хорової спадщини, заснованої на багатогранному репертуарі творів духовної хорової музики української композиторської школи: М. Березовського, Д. Бортянського, А. Веделя, М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка, П. Козицького, Ф. Колеси, О. Кошиця, С. Луньова, В. Степурка, Б. Фільца, І. Щербакова та ін.

Велику роль відіграє духовна музика у юнацькі роки розвитку людини, коли закладається і

формується духовно-моральний фундамент й майбутнього спеціаліста. Як показує практика, в іншому випадку «надолужити» прогалини у вихованій змінити духовний світ і світовідчуття людини, зокрема, студента, буває вкрай важко або навіть неможливо. Це обумовлено тим, що в свідомості юнака не сформоване уявлення про справжню красу в музиці та інших видах мистецтва, його духовно-моральний стан виявляється не здатним сприймати високохудожні твори, що змушують думати, співпереживати, аналізувати. М. Маріо, в дисертаційному дослідженні акцентує увагу на виховній сутності духовної хорової музики, яка полягає в єдності морально-патріотичного змісту тексту й емоційно-естетичної мелодики, несе в собі теологічний зміст і сприяє моральному, естетичному, громадянсько-патріотичному вихованню молоді, має позитивний комплексний вплив на особистість людини, її психофізіологічну, емоційну, інтелектуальну та фізіологічну сфери. Українська духовна музика становить значну частину музично-педагогічних надбань українського народу (Маріо М., 2000, с.16).

Українська духовна музика ставить за мету піднесення людського духу до небесної краси. Високе, світле музичне мистецтво закарбовує в собі дух вічного життя – дух окриленого життя в любові та злагоді з моральними законами.

На критерії духовності в мистецтві акцентує увагу В. Медушевський «Інтонація мистецтва, головна його специфічна властивість, цілісно вбирає в себе енергії, діючі в суспільстві і що утворюють атмосферу життя: енергії віри чи невіри і розгубленості, святого натхнення чи байдужості, духовної бадьорості або цинізму, велике сподівання або світоглядний смуток, любов або жорстокість серця» (Медушевський В., 1980, с.145).

Характерними рисами духовної хорової музики є відкритість, чистота і зібраність, тобто, особливий внутрішній лад. Весь діапазон настроїв, почуттів, думок – «від скорботи, печалі до радості і тріумфу – не переходить меж дозволеного» (Валиахметова А., 2011, с.48). Це музика яка закликає людину до гармонії зі світом, до гармонії своїх почуттів і думок, вона налаштовує на спокій і зібраність.

Духовна музика, церковні пісенспіви стають об'єктом пильної уваги і глибокого вивчення. Практично всі хорові колективи України включають сьогодні у свій репертуар твори духовної тематики.

Немало церковних пісень присвячено християнській моралі та дидактиці. Це, зокрема, «Отче наш», «Достойно є», «Вірую», «Милість світу», «Покаяння», «Святий Боже», «Єктенія», «Богородице Діво» та ін. У них відображено високоморальний образ душі, її природну духовність, людяність, а також високий, але лагідний тон релігійного почуття.

Мелодії церковних пісень нерідко вирізняються виразними ладо інтонаційними та метро ритміч-

ними особливостями стилю українського фольклору. Близькість багатьох церковних пісень, особливо різдвяних і покаянних, до народнопісенної традиції сприяла тому, що вони з часом стали побутувати у фольклорному середовищі, зокрема виконувалися ліриками, кобзарями.

Великим надбанням української хорової культури є наявність Києво-Печерського розспіву, який досліджував Д. Болгарський (Болгарський Д., 2002, с. 5). В обробках церковних мелодій українських композиторів приваблювали саме ті якості, що ріднили їх з народним мелосом. При цьому арсенал технічних засобів в обробках церковної музики і народної пісні був майже ідентичним.

Вершиною досягнень української духовної музики є авторські літургічні твори К. Стеценка, у яких композитор органічно з'єднав глибинні емоції народної музики і власну яскраву оригінальність. Духовно-музична спадщина К. Стеценка дуже вагомая: «Всенощна», «Літургії» (ч. 1,2 з варіантами), «Панахида», «Херувимські пісні», «Милість спокою», «Хвалить ім'я Господнє», гармонізації розспівів Києво-Печерської Лаври, «Христос Воскрес», «Ангел вітав Благодатній», «Задостойники», «Розбійника благорозумного», «Колядки та щедрівки» (50 обробок для мішаного хору і 50 – для однорідного), «Релігійні канти», «Канон у Страсну Суботу» та ін. Найвизначнішим досягненням К. Стеценка в області обробок церковних наспівів є його «Перша Літургія для хору і народу» (1921). Композитор вибудовує цикл за принципом діалогу змішаного й однорідного хорів. Такий принцип побудови відтворює порядок антифонного співу в церквах, що за традицією мають народний (клиросний) і художній (професійний) хори.

Найретельніше займався обробками церковних мелодій О. Кошиць. Усі його п'ять «Літургій» і велика кількість окремих пісенспівів засновані на матеріалі стародавніх розспівів. При цьому часто церковна мелодія піддається інтонаційним, ритмічним варіаційним змінам. Власне ж літургічні мелодії О. Кошиця вражають подібністю до справжніх монодичних розспівів і співу українських дяків. Серед такого роду творів яскравими художніми достоїнствами виділяється «Літургія № 3».

Певну кількість пісенспівів обробив й М. Леонтович. Як і в авторських творах, в обробках виразнішими є тіриси, що визначають специфіку творчої індивідуальності композитора. Твори М. Леонтовича відзначені напруженим, драматичним характером і зберігають при цьому властиву композитору ніжність образів і ажурність побудов. Найвизначнішим богослужбовим циклом Леонтовича є «Служба Божа на Літургії Св. Іоанна Златоуста» (1919). Цей твір складений з обробок записаних композитором мелодій і власних композицій, що відзначені високою натхненністю і

майстерністю комбінування голосових тембрів. На відміну від інших авторів, Леонтович ставиться до давніх мелодій тільки як до матеріалу, придатному для відтворення власних музичних уявлень. Ці обробки такі ж ніжні, витончені, тендітні, як і кращі з його обробок народних пісень (наприклад, «Достойно є» галицького розспіву з «Літургії» та ін.). Яскравим прикладом подібності в обробці мелодій з народними піснями є «Херувимська пісня» грецького розспіву, найдосконаліший витвір М. Леонтовича в області духовної музики (Московчук Л., 2010, с. 145).

Висновки. Отже, на основі теоретичного аналізу і власних досліджень можна зробити висновки,

які вказують на те, що українська духовна хорова музика є високоморальним, дидактичним пластом, великою цінністю всього світового мистецтва, що змушує думати, співпереживати, аналізувати. До репертуару студентського хору необхідно включати найкращі зразки української хорової школи такі як «Літургія» Д. Бортнянського, твори М. Березовського, А. Веделя, Д. Дилецького, М. Леонтовича, К. Стеценка, твори Києво-Печерського розспіву, хорова музика сучасних українських композиторів: Л. Дичко, І. Єлецьких, Б. Фільц М. Шука, О. Якобчука, Є. Станковича, які є фундаментом високої моралі формують духовний світ та світовідчуття особистості.

Література

1. **Болгарський Д. А.** Києво-Печерський розспів як церковно-співочий феномен української культури : Автореф. дис... канд. мистецтвознавства : 17.00.01 / Д. А. Болгарський; Нац. муз. акад. України. П.І.Чайковського. – К., 2002. – 21 с.
2. **Валиахметова А. Н.** Хоровое искусство как форма духовной культуры / Валиахметова А. Н. // Педагогика художественного образования: история, методология, практика. Ч. 1. – Казань: ТГГПУ, 2011. – 519 с.
3. **Кирпа А. В.** Развитие креативности молодежи в процессе деятельности в евроклубе.Зб. наук.пр. / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, Благод. фонд ім. Антона Макаренка. – Київ: Едельвейс, 2012. Випуск 1. – 76 с.
4. **Маріо М. Д.** Виховання молоді засобами православної духовної музики у закладах освіти України (кінець XIX – початок XX століття) : автореф. дис ... кандидата пед. наук : спец. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / М.Д. Маріо; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2000. – 19 с.
5. **Медушевський В. В.** О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки / В. В. Медушевський. – М.: Музыка, 1980. – 225 с.
6. **Московчук Л. М.** Українська духовна музика : навч.-метод. комплекс (програма, методичний посібник, хрестоматія) [для вчителів загальноосвітніх навч. закладів та недільних шкіл] / Л. М. Московчук. – Кам.-Подільський : Аксіома, 2010. – 704 с
7. Освітологія: хрестоматія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.
8. **Олексюк О. М.** Музична педагогіка: навч. посіб. / О. М. Олексюк. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – 248 с.
9. **Олексюк О. М., Ткач М. М.** Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: навч. посібн. – К.: Знання України, 2004. – 236 с.
10. **Сикур П. И.** Церковное пение. Подготовка дирижеров и регентов к работе с хором. – М.: «Русский Хронограф», 2012. – 496 с. 11.
11. **Jacob W. J.** Interdisciplinary trends in higher education [Електронний ресурс] / W. J. Jacob // Palgrave Communications 1, Article number: 15001 (2015). – doi:10.1057/palcomms.2015.1. – Режим доступу: <http://www.palgrave-journals.com/articles/palcomms20151>

А. Н. Кифенко. УКРАИНСКАЯ ДУХОВНАЯ МУЗЫКА В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

В статье рассмотрено украинскую духовную хоровую музыку как мощный инструмент регуляции гуманистически-ценностных отношений участников хорового коллектива и их духовно-нравственных качеств. Освещены значение украинской духовной хоровой музыки в репертуаре учебного коллектива. Определена сущность духовной хоровой музыки, охарактеризована значимость влияния духовного пения на формирование личности. Современные искусствоведы Н. А. Герасимова-Персидская, И. Ф. Ляшенко, П. И. Сикюра, С. И. Уланова, М. С. Юрченко доказывают, что духовная музыка выступает одним из основных компонентов художественной культуры и фиксирует в себе характерные черты объективации содержания ее мировоззренческих основ. Она как вид искусства фокусирует в себе общекультурную доминанту общества, раскрывает все проявления его духовной жизни, интеллектуальный и социально-психологический потенциал. Рассмотрены религиозные хоровые произведения украинских композиторов с точки зрения дидактики и морали, которые составляют неотъемлемую часть репертуара учебного хорового коллектива.

Ключевые слова: духовная хоровая музыка; личность; репертуар; хоровой коллектив.

A. Kyfenko. THE UKRAINIAN SPIRITUAL MUSIC IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF THE MUSIC TEACHERS

The Ukrainian spiritual choral music as a powerful tool of regulation choir members humanistic value relationships and their spiritual and moral qualities was considered in the article. Deals with highlights of the importance of the Ukrainian spiritual choral music in academic choir repertoire. Author determined the essence of spiritual choral music, characterized the significance of spiritual singing impact on identity formation. Such modern art connoisseurs as N.O. Gerasymova-Persydska, I.F. Lyashenko, P.I. Sikur, S.I. Ulanova, M.S. Yurchenko prove that spiritual music is one of the main components of art culture and fixing the characteristics of objectification content of outlook bases. It is like type of art mediates a general cultural dominant of society, reveals all the signs of its spiritual life, intellectual and social-psychological potential. The religious choral works of Ukrainian composers were considered in terms of didactics and morals, which are an integral part of the academic choir repertoire. Ukrainian spiritual choral music is high moral, didactic stratum, a large value of the world of art that makes you to think, to empathize, to analyze. The repertoire of the student choir must to include the best examples of Ukrainian choral school such as «Liturgy» of D. Bortnyansky, works of M. Berezovsky, A. Vedel, D. Dyletsky, M. Leontovych, K. Stetsenko, Kiev-Pechersky chant works, choral music of Ukrainian modern composers works: L. Dychko, I. Eletskiy, B. Filts, M. Shuha, O. Yakobchuk, E. Stankovich, who is the foundation of high morality and one of the reasons formation of the mental world and the outlook of the personality.

Keywords: spiritual choral music; choi;, personality; repertoire.

Рецензенти

О. М. Олексюк – д. п. н., проф.

С. М. Мартиненко – д. п. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 11.08.15

Прийнято до друку 26.11.15

УДК: 378.147:78

О. О. Білоус

ORCID ID 0000-0002-4371-8288

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті обґрунтовано можливість розвитку професійного інтересу майбутніх учителів музики, як складної системи, в освітніх умовах педагогічних коледжів. Особливу увагу приділено особистісно-орієнтованому, компетентнісному, аксіологічному підходам як таким, що відображають гуманістичну спрямованість освіти майбутніх учителів музики.

Ключові слова: професійний інтерес; майбутній вчитель музики; підхід; творча спрямованість; фахова підготовка.

Вступ. На сьогоднішній день Україна взяла напрямок на європейські стандарти розвитку економіки, медицини та освіти. Студенто-центрована направленість освітнього процесу стає пріоритетною на шляху європеїзації освітнього простору, що потребує системного методологічного аналізу. Стає важливим володіння механізми втілення передумов повноцінного розвитку у навчальному процесі майбутніх фахівців. Професійний інтерес як змістовий компонент становлення майбутніх учителів музики є важливою передумовою формування особистості фахівця.

Розвиток професійних інтересів майбутніх учителів став предметом дослідження В. Іванова, Л. Кацової, Л. Машкіної, Н. Морозової, Л. Смерчак, А. Штифурака. Окремі аспекти інтересу майбутніх учителів музики розкриті у дослідженнях О., Морозової, О. Пономаренко, Р. Прокопенко, С. Чабан та ін.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що комплексного дослідження методологічних підходів розвитку професійного інтересу майбутніх учителів музики в процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін не здійснювалося. На цьому тлі актуальним стає науковий пошук нових підходів, що забезпечують необхідний рівень професійного інтересу майбутніх учителів музики, які навчаються у педагогічних коледжах.

Мета статті – розкрити методологічні підходи розвитку професійного інтересу майбутніх учителів музики.

Виклад основного матеріалу статті. Інтерес до музичного мистецтва є важливим показником духовної культури людини. Залучення до музичного мистецтва сприяє вихованню морально естетичних почуттів, формуванню поглядів, переконань студентів. Під професійним інтересом майбутніх